

2. Герчикова И.Н. Менеджмент: Учебник для вузов. – 3-е изд., испр. и доп. – М.: Банки и биржи, 1997. – 501 с.

3. Портер М. Конкуренция. – М.: Вильямс, 2000. – 485 с.

Отримано 15.08.2003

УДК 658.014

А.В.БОНДАРЕНКО

Харківський державний економічний університет

ІНФОРМАЦІЯ ЯК СКЛАДОВА ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ АДАПТАЦІЇ ПІДПРИЄМСТВА

Розглядаються роль та місце інформації як головної складової організаційно-економічного механізму адаптації підприємства, у тому числі міського господарства. Вводиться поняття інформаційного поля організаційно-економічного механізму адаптації підприємства. Будується полігон інформаційного забезпечення окремого елемента структури інформаційного образу.

Ефективність організаційно-економічного механізму адаптації підприємств до ринкових умов господарювання багато в чому визначається застосуванням розширеної системи моніторингу як зовнішнього, так і внутрішнього середовища підприємства. Відповідно провідне місце в цьому процесі відводиться інформації. Це впливає з наступного:

по-перше, організаційно-економічний механізм у загальному являє собою сукупність різноманітних процесів, послідовностей стану або частин деякої системи, порядку визначеної економічної діяльності [2];

по-друге, зв'язок між складовими частинами будь-якого економічного механізму здійснюється і підтримується завдяки інформації. Тобто саме аналіз відповідних інформаційних образів й визначає основу прийняття будь-яких рішень, у тому числі тих, що пов'язані з адаптацією підприємства до ринкових умов господарювання.

Незважаючи на те, що за останні роки з'явилося багато праць, пов'язаних з аналізом місця та ролі інформації в економічних процесах, актуальність таких досліджень залишається високою. Цей висновок підтверджується й тим, що досить бурхливо розвивається такий напрямок економічної науки, як інформаційна економіка [4], основу якого складає дослідження низки питань з економічних відносин, укладених у процесі виробництва, обміну, розподілу й споживання інформації.

До того ж кожний з дослідників взаємозв'язку інформаційних питань та економічного розвитку, як правило, розкриває окремі, на його думку, найбільш вагомі аспекти впливу інформації на ті чи інші про-

цеси з економічного життя.

Крім цього, слід зазначити, що інформація є одним з основних товарів в умовах ринкової економіки [1, 6]. Тому інформаційні питання економічних відносин залишаються в центрі уваги різних дискусій та досліджень. При цьому більшість їх (з погляду адаптації підприємств до ринкових умов господарювання) зводиться, наприклад, до висвітлення організаційного або технологічного забезпечення процесу реструктуризації підприємства на основі сучасних інформаційних технологій [7]. Іншим напрямком таких досліджень є формування та використання системи моніторингу середовища підприємства як складової частини системи адаптації підприємства до ринкових вимог [3]. Однак, на нашу думку, за межами цих досліджень залишилося таке важливе завдання, як системний розгляд взаємозв'язку між складовими зовнішнього і внутрішнього моніторингу середовища адаптації підприємства. Тобто виникає таке завдання, як визначення та регулювання ймовірного дисбалансу між різними впливами зовнішнього й внутрішнього середовища з погляду сталого адаптаційного розвитку. Вирішення цього завдання можливе шляхом використання відомих методів І.Ансоффа, Р.Хаммера, Р.Кюна, Г.Лехлейтнера [6].

Однак механічне перенесення цих підходів до умов господарювання в Україні не завжди є можливим та доцільним. Це пов'язано насамперед з тим, що значна частка підприємств в Україні залишаються збитковими, а підходи раннього виявлення дисбалансу, розроблені західною наукою, придатні для підприємств, які працюють стало. До того ж в українській економіці загрози кризового характеру (що й обумовлює один із векторів адаптації підприємств) поки що виникають у більшості випадків за межами класичних зразків ведення господарства в розвинутих країнах.

Окремо слід зазначити, що порушені питання є вкрай важливими для виробничих промислових підприємств, які зазнали найбільших негативних впливів під час здійснюваних в Україні перетворень. До того ж саме підприємства промисловості й досі складають значну частку в питомій вазі збиткових підприємств.

Одночасно підкреслимо, що різноманіття подання інформації призводить до різних інформаційних потоків, що зрештою обумовлює необхідність розробки різноманітних підходів до вибору того чи іншого потоку для наступного аналізу, беручи до уваги деякий критерій порівняння. Інакше кажучи, важливим завданням є розкриття інформаційного аспекту як складової частини організаційно-економічного механізму адаптації підприємств.

Слід підкреслити, що організаційно-економічний механізм адап-

тації підприємств діє у рамках певного банку даних щодо можливих напрямків ускладнення розвитку підприємства. Джерелом формування такого банку інформації є, з одного боку, результати аналізу зовнішнього середовища, виявлення пов'язаних з нею негативних тенденцій, з другого – аналіз потенціалу підприємства і його господарської діяльності, виявлення негативних внутрішніх тенденцій, слабких і сильних сторін підприємства. Узагальнюючи дослідження різних авторів з цього питання, можна зазначити, що зовнішні впливи поділяються на прямі й непрямі [3, 5], а внутрішні можливо структурувати за функціональною схемою, де виділяють переважно соціальні, структурно-організаційні та техніко-технологічні впливи. Прикладом зовнішніх впливів на організаційно-економічний механізм адаптації підприємства можна назвати: стан розвитку економіки, тенденції у формуванні макроекономічних параметрах, дії конкурентів, зміну законодавчої та нормативної бази щодо економічної діяльності, розвиток ринку праці, сталість політичних перетворень тощо. Серед внутрішніх факторів, на нашу думку, перш за все треба відзначити зміни, пов'язані з основною діяльністю підприємства, а саме:

- стан основних виробничих фондів, їх моральний та фізичний знос, незавантаженість виробництва, що відображується у відповідній інформації;

- зміни в обсягах виробництва, технологічних діях, перепрофільованні виробництв;

- зміни умов праці, недостатність або надлишок робочої сили тощо.

Незважаючи на таку структурованість зовнішніх та внутрішніх впливів, їх можна також згрупувати відповідно до основних напрямків адаптації підприємства:

- адаптації до ринку праці, що означає процес забезпечення рівноваги між попитом та пропозицією робочої сили, тобто недопущення її дефіцитності й надмірності;

- адаптації до ринку товарів (матеріальних ресурсів і послуг) у рамках якої підприємство і його персонал пристосовуються до продукції, що змінилася, а продукція змінюється з урахуванням максимального використання наявних матеріальних і людських ресурсів;

- адаптації до ринку капіталу, що обумовлює розширення фінансових ресурсів на основі зростання підприємницької активності.

Головним, на наш погляд, є те, що відповідні зовнішні й внутрішні впливи утворюють деяке інформаційне поле, яке безпосередньо й справляє вплив на відповідні функціональні напрями організаційно-економічного механізму адаптації підприємства (рис.1). Тобто можна визначити, що інформаційне поле організаційно-економічного механі-

зму адаптації підприємства – це сукупність певних складових, які визначаються сукупністю зовнішніх і внутрішніх впливів на різні функціональні напрями адаптації підприємства.

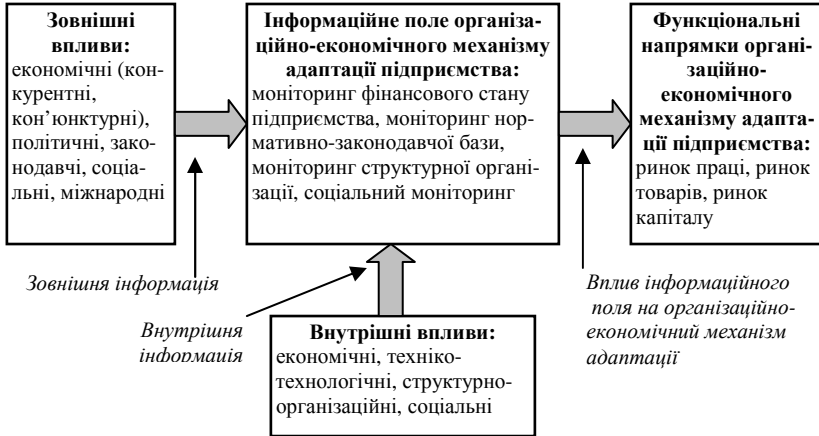

Рис.1 – Інформаційне поле організаційно-економічного механізму адаптації підприємства

Складовими цього інформаційного поля є інформаційні образи, що утворюються в разі різновидів моніторингу певних напрямків діяльності підприємства:

- моніторингу фінансового стану підприємства;
- моніторингу нормативно-законодавчої бази;
- моніторингу структурної організації підприємства;
- соціального моніторингу.

Відповідно до цього можна зробити висновок, що саме інформація і є тією організаційною основою економічного механізму адаптації підприємства, що й визначає її як основну складову частину відповідного механізму адаптації. Поряд з цим слід підкреслити, що певної формалізації та відчутності інформація набуває під час процесу моніторингу в деяку структуру, що відбиває особливості кожного з внутрішніх і зовнішніх впливів. Проте, якщо поняття структури інформаційного образу є досить поширеним, дискусійним залишається визначення кількісної оцінки елементів структури інформаційного образу.

Важливість вирішення цього завдання полягає в можливості вдосконалення зв'язків окремих складових частин організаційно-економічного механізму адаптації підприємств до ринкових умов на

підставі більш розгорнутої обробки певних інформаційних образів.

При цьому зазначимо, що найбільш поширеним є застосування методу експертних оцінок, який дає непогані результати. Але й у цьому випадку залишаються відкритими окремі питання визначення таких оцінок. Насамперед, це стосується узагальнення сукупної кількісної оцінки групи експертів, визначення найбільш вагомих оцінок і т.ін. Відповідно до розв'язання цього завдання, на нашу думку, природним є введення в розгляд двох параметрів:

перший характеризує процес реалізації деякого рішення щодо адаптації підприємства згідно із зазначеними вище функціональними напрямками;

другий визначає ступінь інформаційного забезпечення елемента структури інформаційного образу відповідно до внутрішніх і зовнішніх впливів, та ранжований в межах від 0 до 1. При цьому менше значення елемента відповідає найменшому ступеню інформаційної визначеності, а більше значення – найбільшому ступеню інформаційної визначеності. У той же час варто сказати, що ступінь інформаційного забезпечення визначених елементів структури інформаційного образу може змінюватися залежно від пріоритетності функціонального напрямку адаптації підприємства у певний час його економічної діяльності. Звісно, що у випадку нестачі фінансових ресурсів пріоритетним напрямком адаптації підприємства є адаптація до ринку капіталів і т.ін. Тоді за допомогою розглянутих параметрів можна побудувати полігон інформаційного забезпечення для кожного елемента структури інформаційного образу. В даному випадку під полігоном інформаційного забезпечення розуміється кількісна залежність інформативності визначеного елемента структури інформаційного образу, що представляється у вигляді безлічі точок на площині з координатами: рівень інформаційного забезпечення, функціональні напрямки адаптації підприємства (рис.2). При цьому кожна точка відповідає рішенню визначеного експерта.

Узагальнену ж кількісну інформаційну оцінку кожного елемента структури інформаційного образу, на основі аналізу полігона інформаційного забезпечення пропонується оцінювати так: визначається значуща сукупність експертних оцінок, тобто сукупність оцінок, що утворюють найбільш компактну групу (кількість оцінок у даній групі повинна перевищувати іншу частину оцінок). Наприклад, на рис.2 як таку сукупність можна обрати оцінки, рівень інформаційного забезпечення яких більший ніж величина 0,5, тому що ці оцінки утворять компактну групу (8 з 12);

обчислюється середнє значення інформаційного забезпечення

конкретного елемента структури інформаційного образу на базі компактної групи;

аналогічні дії проводяться для всіх елементів структури економічного інформаційного образу в розрізі сукупності різних зовнішніх і внутрішніх впливів з погляду на різновид моніторингу певних напрямків діяльності підприємства.

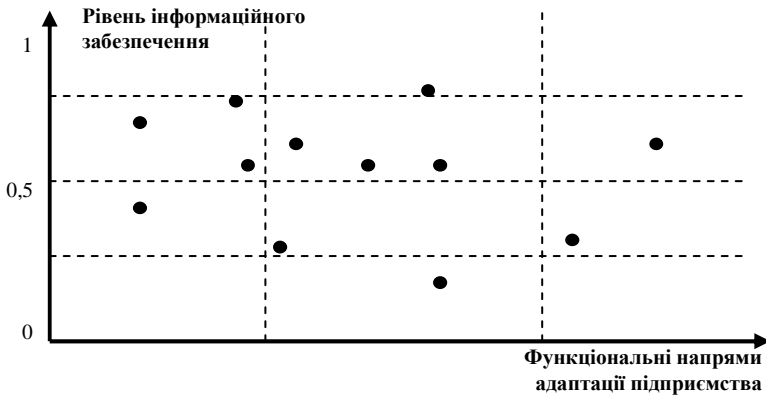

Рис.2 – Полігон інформаційного забезпечення окремого елемента структури інформаційного образу

При цьому слід зазначити, що з метою достовірності й вірогідності такої оцінки слід дотримуватися загальних вимог до інформації як категорійної одиниці, а саме:

репрезентативності й змістовності інформації – здійснюється добір лише тієї інформації, яка має безпосереднє відношення до певного функціонального напрямку адаптації підприємства;

повноти – інформація повинна відбивати статистику і динаміку процесу з охопленням ближніх і далеких зв'язків у розрізі функціональних сфер діяльності підприємства;

доступності – повинна застосовуватися переважно та інформація, що формується в діючій системі комунікації на підприємстві (плани, звіти, результати аналізу);

своєчасність, точність та стійкість – варто використовувати оперативну інформацію із звітів по поточній діяльності, що досить точно відбивають сформовану ситуацію в аналізованій період часу. Накопичені дані використовуються для ухвалення стратегічних рішень;

вірогідність та цінність – для подальшого аналізу залишається та інформація, що допомагає обґрунтувати вірогідність і достовірність

наступних даних і сприяє підвищенню життєздатності підприємства під час адаптаційних змін.

При цьому загальною вимогою до інформації є можливість її використання для цілей прогнозу, передбачених у рамках загального моделювання адаптаційних рішень.

Розгляд взаємозв'язку зовнішніх і внутрішніх впливів на організаційно-економічний механізм адаптації підприємства дозволив визначити інформацію як головну складову такого механізму. При цьому узагальненням вказаних впливів є визначення інформаційного поля організаційно-економічного механізму адаптації підприємства, що формалізується у відповідній структурі інформаційного образу. При цьому запропонована процедура визначення кількісної оцінки кожного елемента структури інформаційного образу дозволяє удосконалити дієвість організаційно-економічного механізму адаптації підприємства, а також побудувати більш адекватні моделі адаптації підприємства. Як напрямок подальших досліджень слід вказати доцільність встановлення структури інформації на кожному етапі реалізації адаптаційних рішень відповідно до зазначених вище функціональних напрямків загального механізму адаптації.

1. Азаренкова Г.М. Економічна інформація як сукупність вартісних характеристик // Матеріали Міжнародного семінару «Нова економіка і вища освіта». Т.1. – Донецьк: ДДУЕТ, 2003. – С. 30-34.

2. Большой экономический словарь / Под ред. А.Н.Азрилияна. – 2-е изд. доп. и перераб. – М.: Ин-т новой экономики, 1997. – 864 с.

3. Будник М.Н. Методические основы определения соответствия внутренней среды предприятий региона внешним условиям хозяйствования // Новые решения в современных технологиях: Вестн. ХГПУ. Вып.59. – Харьков, 1999. – С. 3–9.

4. Винарик Л.С., Щедрин А.Н., Васильева Н.Ф. Информационная экономика: становление, развитие, проблемы. – Донецк, 2002. – 312 с.

5. Курновська М.О. Зовнішні та внутрішні фактори, що обумовлюють проведення реструктуризації // Коммунальное хозяйство городов: Науч.-техн. сб. Вып.48.– К.: Техніка, 2003. – С.103-108.

6. Пономаренко В.С. Стратегічне управління підприємством. – Харків: Основа, 1999. – 620 с.

7. Саврук О.Й. Реструктуризація виробництва: засади, передумови, напрями. – К.: Знання, 1999. – 45 с.

Отримано 08.07.2003